

Вечір під святого Андрія

Богдан Лепкий

Не було ані одного мужчини, — порозходилися.

В хаті був тільки шестилітній Дорко, а на подвір'ю пастух, Василь. Але Дорко, це не мужчина, лиш дитина, а пастух Василь подобав більше на медведя, ніж на мужчину: сутоловатий, з малими очима й великою губою, на плечах заялзений кожух, на голові виляла шапка. До нього належала корови і страшний пес, Неро, до котрого, крім Василя, ніхто на десять кроків не мав права підійти.

Поза Нером і коровами та ще поза їжаком у стайні Василь нічим не цікавився, нинішнім вечором Святого Андрея також ні. Він приніс із возів довгий, низький ослін, а як стануть ворожити, то мав припровадити до балабухів Нера, але на ланцюху, безумовно лиш на ланцюху, бо Нерові вірити не можна.

Балабухи пекла стара кухарка Марта, а пекла їх з пришептами й приговорами по старосвітським звичаям. Як були готові і вистуджені, бо псові гарячого не вільно давати їсти, то покладено їх на ослін, по середині кімнати і почались наради, як їх значити, поазбучно, чи хронологічно, себто по іменах панночок, чи по їх віку. А панночок тих було п'ять: дві домашні, а три сусідські. Та ще була тета Олеся з Лісник, що мала нині ночувати, бо під вечір звіялася заверуха, а вона була не кріпкого здоров'я. Тета Олеся й рішила, що балабухи не будуть значені ані по літам панночок, ані по їх іменам, а лише усуміш. Тільки треба собі добре затишити, що перший Дзюні, другий Адзі і т. д.

Затимили; Марта з порога гукнула на Василя і за хвилину влетів страшний пес Неро, видзвонюючи грубезним ланцюхом, таким, як гальмується вози зі снопами. За Нером вкотився Василь. Він ледви тримався на ногах, бо Неро тягнув його з непереможною силою за собою. Жінота, як побачила Нера, счинила нестямний крик, вискакуючи на стіл та на креденс.

Неро, що ніколи не бачив кімнат і не чув такого дівочого крику, на хвилину здурнів. Стояв з виваленим язиком, і вертів хвостом, на знак свого вдоволення, а тоді кинувся до балабухів, але так напрасно й безцеремонно, що перевернув ослін і балабухи поскидав на підлогу, а що лиш з підлоги позідав їх скоро-скоро, всі до одного.

Котрий перший попався у його зуби, годи було вгадати. Ворожба значить не вдалася і невдоволений Василь відпровадив зараз таки нечемного Нера до його буди.

Не можна сказати, щоб і друга ворожба випала блискуче. Панночки виливали розтоплений віск з пательні у мосяжну мидницю на зимну воду, але ані одній нічого певного не вилилося. На однім кружку було щось буцим рутяний вінок, а буцим турбан на голові Роксоляни на образі, що сів у другій покою. На другім кружку було щось буцим санки, а буцим тачки — і вгадай з того, чи шлюб буде в літі, чи в зимі? Так усім п'ятьом.

І з калатання ложками по паркані та з наслухування звідкіля пси відізвуться,

нічого певного не вийшло. Пси схвилювані появою смачних балабухів, виявляли по всім сторонам світа свою радість, а трахкіт ложок глушив сильний вітер.

Ще найкраще вдалося з "ціжемками", себто з п'ятьма черевиками з лівих ніг п'ятох панночок. Їх укладали від печі до порога, а потім переставляли, так, що врешті один опинився за порогом. "Ах! Адзя — Адзя!" — залунало в кімнаті і засоромлена панночка Адзя ледви вихопилась цілою з обіймів товаришок.

Марта принесла чай і свіжі пампушки, начинювані рожею, рум'яні з біленькими обручками. Розкіш, а не пампушки. Чай був також знаменитий, правдивий китайській, його переносив через границю старий пачкар Буга. Домашні панночки раз-у-раз припрошували гостей і пампушки миналися доволі скоро.

— Андрій, Андрій, — почала тета Олеся, — і вже по Андрею!

— По андріївських вечерницях, — поправила котрась із дівчат.

— А незабаром прийде Святий Вечір, — потішала друга.

— І голодна кутя, — додала третя.

Тета Олеся зітхнула. — Так воно, так. Все йде, все минає і краю немає... Але в дійсності нинішні вечерниці ще не скінсені.

— Ях то ні? — пролунало питання із кількох рум'яних уст.

— А так, бо ще опівночі з дзеркала ворожать, але це вже, так сказати, ворожба грішна.

— А пригадайте собі, як воно є в Шеченковій "Тополі": Не питайте свою долю, само серце знає кого любить... Я нікому не раджу ворожити з дзеркала опівночі, поміж двома горючими свічками. Знаю один такий примір, що дуже прикро скінчився.

— Розкажіть нам, тітусю, розкажіть!

— А не будете цього пробувати?

— Не будемо.

— Слово?

— Слово, тітусю.

Шафковий годинник тикав, поліна в печі тріщали, вітер за вікнами шумів, гудів, реготався.

П'ять дівочих голівок тулилося до себе. Тітка розказувала.

— Мали ми сусіда, великого багача, що мав доньку Олю, одиначку, гарну, багату, але не мудру.

— Чому б то не мудру?

— А тому, бо опівночі перед святим Андреем засвітила свічки, поставила дзеркало, взяла ножиці в праву руку, дивилася в дзеркало й чекала.

— І що?

— І нараз побачила в зеркалі хлопця. Гарний був, як вилитий. Мав на собі гранатовий сурдут і ясні в паски пантальони, віденської моди, так, як тоді в нас одягалися. Глипнула, — подобався їй, шарнула ножицями і малесенький шматочок гранатового сукна а лівої поли, як цвіт з дерева, опав на килим. Знову зирнула в дзеркало, нікого не було. Підняла цей шматочок й приглядалася до нього довго-довго.

Темно-синє, гладке, м'яке сукно. Загорнула в тонкий папір із мільових свічок та сховала на сам спід до своєї касети, де тримала листи, засушені квітки, стяжечки, тощо.

Минув рік. Наближався вечір святого Андрія. Ніч була така темна й бурлива, як нині, і так само снігом мело. Наші сусіди вже збиралися йти спати, як перед ґанком озвалися дзвінки. Хтось застукав до дверей. Увійшов старший священник і молодий незнайомий чоловік. Збилися з дороги, довго блудили, бо на Поділлі блуд чіпається часто, просять, щоб могли переночувати.

"Будь ласка, розгостіться, ми гостям раді".

І гості поскидали засніжені кожухи. Оля глянула й остовпіла. Цей красунь в ґранатовім сурдугі і в ясних панталюнах. Він — той самий, що бачила його в зеркалі...

— І що? І що? — відізналося нараз п'ять голосів.

— Не знаєте що? Побралися й зажили собі так щасливо, як у казці. Чого забажали, те й мали, тільки дітей Бог не давав.

Одного разу сиділа моя Оля в своїй кімнатці й переглядала свої листи, стяжки, засушені китички, спомини з дівочих літ. На те увійшов її муж. Сів біля неї, балакали й жартували безжурно. Нараз побачив він оцей малесенький шматочок ґранатового сукна. "А це що?" — не спитався, а скрикнув. Оля спаленіла. "Це якраз той шматочок, що хтось мені його відтяв з лівої поли мого ґєрока. Звідки ти його взяла? Каж!"

Не давав жінці спокою, поки не призналася, як воно було. І від тоді...

— Що було від тоді, тітусю?

— Від тоді, ніби якась зимна стіна виросла поміж ними.

— Розійшлися?

— Ні, бо не хотіли прикрити своїм батькам робити, вони ж нічого не знали. Але ні щирости, ні давнішого тепла, вже між ними не було. Вони пібралися не по божому, а в несамовитий спосіб. Тому то я й кажу, що така ворожба, де гріх. І най Бог хоронить, щоби з вас котра важилася на таке діло.

— А правда воно, тітусю?

— А невже ми знаємо, діти, що правда; а що ні?

Шафковий годинник тикав, поліна в печі тріщали, вітер за вікнами шумів, гудів, реготався.